

**PEKERJA INDUSTRI FILEM BELAKANG TABIR DI SABAH:
ISU, CABARAN DAN STRATEGIK
BEHIND THE SCENES FILM INDUSTRY WORKERS IN SABAH:
ISSUES, CHALLENGES AND STRATEGIES**

Rosli Sareya^{1*}, Borhan Abdullah², Zairul Anuar Md Dawam³, Sharip Zainal Sagkif Shek⁴

Akademi Seni dan Teknologi Kreatif^{1,3,4}

Universiti Malaysia Sabah Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah

Fakulti Ekonomi dan Perakaunan²

Universiti Malaysia Sabah Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah

*¹*rosli80@ums.edu.my; ²borhan.seraya@ums.edu.my; ³anuar@ums.edu.my; ⁴sharip@ums.edu.my*

Tarikh dihantar: 6 Julai 2022/ Tarikh diterima: 5 November 2022/ Tarikh terbit: 31 Disember 2022

<https://doi.org/10.51200/ga.vi.4072>

ABSTRAK

Pekerja belakang tabir di Malaysia khususnya di Sabah amat memerlukan perhatian khusus. Hal ini demikian kerana terdapat pelbagai isu yang timbul dan dikenal pasti menerusi kajian yang dijalankan. Industri perfileman di Sabah tidak cukup besar jika dibandingkan dengan industri filem di Semenanjung Malaysia. Namun begitu, terdapat beberapa isu serta cabaran yang terpaksa dihadapi oleh golongan ini. Sebelum COVID-19 melanda dunia, industri filem di Sabah masih berada pada tahap yang sederhana jika dibandingkan dengan Semenanjung Malaysia. Keadaan bertambah buruk apabila dunia dilanda COVID-19 yang banyak menjejaskan sumber pendapatan pekerja belakang tabir mahupun industri filem di Malaysia khususnya Sabah. Justeru, kajian ini akan meneliti strategi yang boleh diketengahkan dan membantu pekerja belakang tabir dalam menghadapi cabaran semasa dan selepas pandemik ini. Bagi mencari jalan penyelesaian terhadap permasalahan ini, pengkaji telah melakukan sesi temu bual terhadap beberapa pengarah dan pekerja belakang tabir di negeri Sabah serta menganalisis data menerusi dapatan maklumat dari pelbagai sudut. Analisis mendapati bahawa terdapat perbezaan tahap bayaran tenaga kerja serta penangguhan bayaran antara isu yang harus diberi perhatian. Hal ini menyebabkan kurangnya motivasi dalam menghasilkan karya yang lebih bermutu. Akhirnya, sesebuah karya kreatif menjadi kurang menarik dan tidak memberi kesan kepada audiens. Walau bagaimanapun, terdapat juga bantuan yang tidak putus dari kerajaan pusat khususnya Perbadanan Kemajuan Filem Malaysia (FINAS) yang menjadi pendorong dalam membantu pekerja belakang tabir untuk terus berkarya dan bertahan.

Kata kunci: Pekerja belakang tabir, isu, cabaran, strategik dan industri perfileman.

ABSTRACT

Background labourers in Malaysia, particularly in Sabah, require special consideration. This is due to several concerns that emerged and were found during investigation. In comparison to Peninsular Malaysia, the film industry in Sabah is insufficiently large. Nonetheless, this community is going to have to deal with several problems and obstacles. Prior to the release of COVID-19, the film industry in Sabah was still relatively small in comparison to Peninsular Malaysia. The situation exacerbated when

the globe was confronted with COVID-19, which severely impacted the revenue of behind-the-scenes labor and the Malaysian film business, particularly in Sabah. Consequently, this study will investigate ways that can be highlighted and utilised to aid employees in the background in tackling obstacles during and after the epidemic. To discover a solution to this issue, the researcher conducted interviews with a number of directors and behind-the-scenes employees in the state of Sabah and examined the data by gathering information from multiple perspectives. Among the issues that require special consideration, the investigation uncovered a disparity in labour payment rates and payment delays. This decreases motivation to produce higher-quality work. A creative work eventually becomes less engaging and has no effect on the viewer. However, there is also continuous assistance from the central government, particularly the Malaysian Film Development Corporation (FINAS), which is a driving force in assisting behind-the-scenes people to continue working and surviving.

Keywords: *Behind-the-scenes workers, issues, challenges, strategic and film industry.*

PENGENALAN

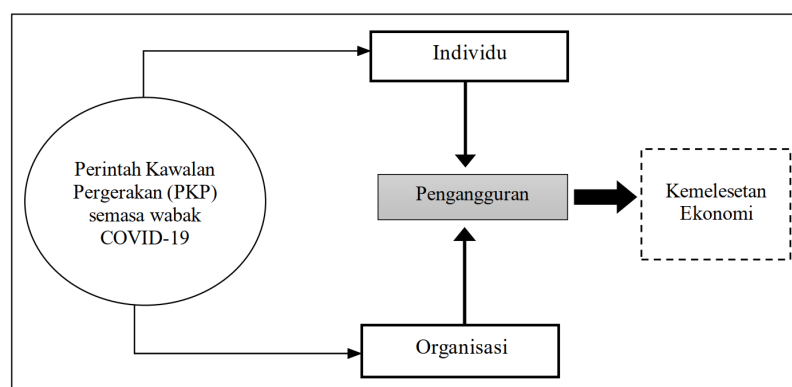
Industri perfileman Malaysia memperlihatkan perkembangan yang sangat kurang memberangsangkan bermula sekitar tahun 2017 hingga 2019 iaitu sebelum COVID-19 melanda dunia. Namun, tahun 2020 dan tahun 2021 dilihat amat mendukacitakan disebabkan pandemik COVID-19. Dunia mengalami perubahan besar termasuk Malaysia yang terpaksa melaksanakan pelbagai usaha mengekang jangkitan COVID-19 terus merebak. Kepelbagaian *standard operation procedure* (SOP) yang diperkenalkan oleh pihak Majlis Keselamatan Negara (MKN) adalah bertujuan mengekang penularan wabak tersebut. Ia sekali gus menjatuhkan jumlah penghasilan filem di Malaysia seperti jadual di bawah. Keadaan ini menjadikan semua industri termasuk perfileman terpaksa dihentikan menyebabkan industri ini lumpuh sepenuhnya. Tindakan ini membawa kesan teruk kepada semua pekerja belakang tabir sama ada dalam industri filem mahupun industri penyiaran. Berikut memaparkan jadual penerbitan filem bermula dari tahun 2017 hingga 2021 menurut laman rasmi FINAS.

Jadual 1 Data filem cereka tempatan 2017 hingga 2021

Filem Tempatan	2017	2018	2019	2020	2021
Jumlah Filem	59	54	47	23	3
Kutipan Kasar (juta)	RM57.57	RM170.40	RM144.71	11.623	0.14
Penontonan (juta)	4.52	13.21	11.61	0.50	0.015
Purata Penontonan (juta)	0.077	0.245	0.242	0.021	0.015
Purata Harga Tiket	RM12.74	RM12.90	RM12.46	RM23.24	RM0.30
Purata Kutipan (juta)	RM0.98	RM3.15	RM3.01	RM0.50	RM0.04

Sumber: <https://www.finas.gov.my/industry-information/>

Berdasarkan jadual di atas, dapat dilihat penurunan yang ketara pada tahun 2020 dan 2021, iaitu penerbitan filem yang berkurangan disebabkan pandemik COVID-19. Seluruh Malaysia berada dalam keadaan yang getir dan hal ini mempengaruhi kehidupan masyarakat termasuk mereka yang berkecimpung dalam industri filem terutama di Sabah. Sebelum ini, industri perfileman di Malaysia menunjukkan kesan positif dan mampu menjadi antara penyumbang ekonomi Malaysia begitu juga di Sabah. Industri perfileman di Sabah kian menunjukkan prestasi yang baik. Namun, sejak Mac 2020 hingga November 2021 pelbagai cabaran terpaksa dihadapi oleh pekerja belakang tabir khususnya di Sabah. Pengenalan SOP yang dilakukan pihak Kerajaan Malaysia banyak mempengaruhi kehidupan masyarakat Malaysia amnya dan di Sabah khususnya. Rajah 1 menunjukkan kesan COVID-19 ke atas individu, masyarakat mahupun negara.

Rajah 1 Kesan pelaksanaan Perintah Kawalan Pergerakan (PKP)

Sumber: Pengangguran dalam kalangan tenaga kerja semasa wabak COVID-19 (Abdul Rashid Aziz, 2020)

Rajah 1 menjelaskan bahawa kesan yang amat ketara berlaku terhadap individu, masyarakat mahupun negara yang disebabkan oleh pandemik. Pelaksanaan Perintah Kawalan Pergerakan atau PKP oleh Kerajaan Malaysia memberikan kesan buruk terhadap ekonomi, politik dan sosial. Jelas dilihat bahawa hampir kesemua negara di dunia mengalami masalah yang sama. Kemelesetan ekonomi adalah kesan yang paling ketara dan berpanjangan. Ia berlaku apabila PKP mula dilaksanakan oleh Kerajaan Malaysia. Individu, syarikat atau organisasi dan masyarakat telah disekat daripada membuat sebarang aktiviti dan perlu berada di rumah kerana dikhuatiri akan menyebarkan virus sekiranya berada di luar rumah sama ada bekerja, bersosial atau lain-lain. Keadaan ini menambahkan kerumitan masyarakat dan hal ini mendorong berlakunya pengangguran. Banyak syarikat atau industri yang terpaksa membuang pekerja atau menyuruh pekerja untuk mengambil cuti tanpa gaji berikutan kekangan kewangan yang dihadapi oleh majikan. Tidak terkecuali dengan penggiat filem di Malaysia dan di Sabah secara amnya. Pekerja belakang tabir antara yang paling terkesan dengan SOP yang dikeluarkan oleh pihak kerajaan. Hal ini demikian kerana mereka yang bekerja secara '*freelancer*' atau secara sambilan sememangnya mengharapkan kerja-kerja dari pihak penerbit secara berkala. Hal ini menyebabkan mereka adalah antara pekerja yang paling terkesan akibat COVID-19.

Pekerja belakang tabir umpama tulang belakang yang menggerakkan struktur sesebuah filem mahupun video dan membawa representasi visual, mengusung wacana dan idea pengarah. Kemahiran teknikal dalam menghasilkan filem atau video dokumentari mempunyai *signature style* yang tersendiri di mana boleh dilihat dalam setiap filem arahnya (bukan sahaja dalam bentuk teknikal, malah idea

dan simbol yang mengekspresikan pemikiran pengarah itu) dan *worldview* atau pandangan alam seorang pengarah yang muncul secara konsisten dalam setiap filemnya. Namun, ia banyak bergantung kepada pasukannya yang bertungkus lumus dalam pembikinan sesebuah karya. Justeru, semua pekerja belakang tabir mempunyai peranan dan tugas yang telah diberikan oleh pengarah bagi membentuk satu hasil karya yang jitu. Hasil karya yang baik turut dipengaruhi oleh barisan pekerja belakang tabir.

Pekerja belakang tabir juga merupakan golongan pakar dalam bidang perfileman. Kebanyakan pekerja belakang tabir bahagian kreatif khususnya filem, drama dan video adalah berdaftar dengan beberapa persatuan. Sebagai contoh, Persatuan Pekerja Profesional Filem Malaysia (Profima), Persatuan Penerbit Televisyen Malaysia (PTVM), Gabungan Industri Kandungan Kreatif Malaysia atau *Creative Content Industry Guild* (CCIG), Persatuan Seniman Malaysia (SENIMAN), Persatuan Pos-Produksi & Animasi Malaysia (POSTAM), Persatuan Penggiat Perfileman Sabah (FILEM'S) dan Persatuan Belia Kreatif Filem Sabah. Mereka terlibat dalam menghasilkan karya-karya mengikut garis panduan yang telah ditetapkan oleh Radio Televisyen Malaysia (RTM) atau Media Prima dan stesen televisyen lain di Malaysia. Penghasilan telemovie, dokumentari, majalah, travelog dan iklan mampu memberikan kesan positif dan negatif dalam kalangan audiensnya. Nur Asyikin Mayudin (2017) menerusi kenyataan Khir Mohd Noor menyatakan bahawa pekerja belakang tabir perlu menambah ilmu dengan menghadiri bengkel yang disediakan oleh Persatuan Profesional Filem Malaysia (Profima). Ia bertujuan untuk memberikan ilmu dalam menghasilkan kerja yang lebih berkualiti. Haris Hauzah (2019) pula menyatakan bahawa ramai warga kerja filem di negara ini yang masih bergelumbang dalam dunia melarat kemiskinan. Tambahnya lagi, nasib pekerja ini tidak terbelah sejak zaman belum merdeka lagi sehingga kini. Lebih parah apabila negara berdepan dengan pandemik COVID-19 yang menyebabkan PKP dikeluarkan oleh Kerajaan Malaysia.

PERNYATAAN MASALAH

Pandemik COVID-19 adalah faktor utama merundumnya industri perfileman di Sabah. Pelbagai langkah telah diambil untuk membantu khususnya pekerja belakang tabir di Sabah. Namun, setakat mana usaha tersebut menjadikan ekonomi pekerja belakang tabir mampu bertahan. Tambahan pula, terdapat banyak pekerja filem yang dibayar gajinya selepas berbulan-bulan tamat bekerja dalam sesebuah produksi. Selain itu, kebajikan pekerja filem sering diabaikan oleh pihak majikan dan pihak berkuasa (Ahmad Fadhli Ab Wahab, 2021). Lantaran itu, ibarat pepatah Melayu 'sudah jatuh ditimpa tangga', inilah nasib pekerja belakang tabir di Sabah khususnya. Walaupun terdapat undang-undang Seksyen 19(1) Akta Kerja 1955 (Kementerian Sumber Manusia, 2021) yang menyatakan pembayaran gaji perlu dilakukan pada minggu pertama setiap bulan namun tidak dilakukan oleh majikan. Keadaan tersebut lebih membebankan pekerja belakang tabir yang bergantung harap dengan bayaran gaji setiap kali kerja-kerja produksi selesai. Ditambah lagi dengan pandemik COVID-19 menyebabkan kesukaran menjalani hidup. Ada di antara mereka yang terpaksa berhutang dan meninggalkan terus bidang tersebut.

Pengiktirafan bidang tersebut tidak menjamin pulangan yang baik kepada individu. Pandemik banyak mengubah kehidupan manusia. Namun begitu, dalam menjaga kebajikan pekerja belakang tabir pelbagai usaha turut dilakukan oleh pihak kerajaan dalam membantu rakyat keluar dari masalah kewangan atau kemiskinan. Namun, berbeza dengan masalah yang dihadapi oleh seluruh manusia pada masa pandemik COVID-19 yang tidak membenarkan sebarang aktiviti. Justeru, menjadi tanggungjawab bersama dalam menghadapi situasi tersebut. Pihak pekerja belakang tabir juga digalakkan mencari alternatif lain dalam menjana pendapatan untuk keperluan harian tanpa mengharap kerja utama sebagai pekerja belakang tabir sepenuhnya. Selain bantuan dari pihak kerajaan dan badan NGO swasta,

persatuan juga seharusnya memainkan peranan penting dalam membantu ahlinya keluar dari gelombang keperitan hidup.

Menurut Epstein (2020), '*nature*' dalam penghasilan filem dan produksi televisyen adalah mereka yang terlibat dalam industri ini lebih terdedah dengan jangkitan virus COVID-19. Syarikat produksi atau pekerja belakang tabir didapati memiliki risiko yang tinggi untuk penyebaran virus kerana wujud sentuhan secara fizikal ketika membuat persembahan atau berlakon. Sebagai contoh, jurusolek yang terpaksa menyentuh muka pelakon dan pelakon pula perlu memegang artis lain dalam memenuhi kehendak skrip. Keadaan ini termasuklah kru teknikal filem yang secara kerap memegang peralatan yang sama dan mudah dijangkiti virus berkenaan. Rosyam Nor melalui Fatin Farhana Ariffin (2020) menyatakan bahawa mereka terpaksa meminimumkan kru dan membuat plot cerita tidak membabitkan ramai pelakon. Dalam pada itu, ia sekali gus mengurangkan kru produksi disebabkan SOP yang mesti dipatuhi. Menurutnya lagi dalam kerja produksi, kebanyakan petugas adalah pekerja sambilan dan sekiranya tiada penggambaran, maka tiadalah kerja atau sumber pendapatan.

Namun dalam mengharungi keadaan yang mencabar, individu perlu melakukan sesuatu agar mampu bertahan. Selaras dengan itu, pengkaji menerusi kajian ini akan merungkai permasalahan dan mencari strategi yang mampu memberikan kebaikan kepada pekerja belakang tabir dan produksi agar mempunyai strategi lain yang mampu memberikan pulangan, selain bergantung dengan kerja-kerja belakang tabir menerusi proses penggambaran.

OBJEKTIF

Kajian ini memfokuskan kepada isu, cabaran dan strategi yang dihadapi oleh semua golongan pekerja belakang tabir industri filem khususnya di Sabah. Kajian ini juga mengenal pasti strategi atau langkah yang harus dilakukan oleh pekerja belakang tabir. Ia sedikit sebanyak mampu memberikan harapan kepada pekerja belakang tabir agar terus berkarya dan berada dalam industri tersebut.

METODOLOGI PENYELIDIKAN

Kajian dilakukan dengan menggunakan data sekunder dan data primer, iaitu menerusi pemerhatian, temu bual mendalam terhadap beberapa pemain industri kreatif di Sabah khususnya. Penyelidikan ini juga dapat difahami sebagai penyelidikan perpustakaan (*library research*) dan kajian lapangan (*field research*) kerana sumber data diperoleh dari perpustakaan atau Internet dan lapangan.

Pengkaji telah melakukan kajian perpustakaan atau Internet dengan mencari maklumat atau data berkaitan dengan pekerja belakang tabir dalam industri perfileman sebelum melakukan kajian lapangan. Hal ini bertujuan untuk memperkukuhkan dapatan data yang diperoleh di lapangan. Pengkaji juga mengkaji dan menganalisis buku, jurnal, artikel dan pelbagai sumber lain yang berkaitan dengan kajian. Seterusnya, pengkaji telah melakukan pemerhatian dan temu bual di lapangan dengan menggunakan kaedah temu bual mendalam. Beberapa pengarah dan pekerja belakang tabir dari pelbagai peringkat telah ditemui. Pengkaji mengambil empat orang pekerja belakang tabir mengikut tugas yang dilakukan dalam sesebuah produksi dan seorang pengarah yang juga merupakan penerbit. Dua orang responden adalah dari daerah Tawau dan tiga orang responden dari daerah Kota Kinabalu.

Jenis persampelan yang digunakan dalam kajian ini adalah persampelan bertujuan (*purposive sampling*), iaitu memilih satu unsur secara sengaja daripada unsur-unsur pertama dalam satu rangka persampelan dengan sengaja atau mempunyai kriteria yang telah ditetapkan. Dalam persampelan

bertujuan, pengkaji memilih wakil bidang tugas. Ia dilakukan agar sampel yang dipilih dapat mewakili populasi. Secara umum, temu bual dapat dilakukan dalam dua bentuk, iaitu temu bual tidak berstruktur dan temu bual berstruktur. Temu bual telah dilakukan oleh pengkaji pada 20 Julai 2022 hingga 20 September 2022 yang mengambil masa selama dua bulan. Setiap responden akan ditemu bual antara 1 hingga 3 jam. Hal ini demikian kerana, pengkaji dan kumpulan melakukan kedua-dua jenis temu bual tersebut agar data dapat diperoleh seoptimum mungkin. Soalan telah disiapkan terlebih dahulu sesuai dengan objektif kajian ini sebelum ke lokasi kajian. Penggunaan kedua-dua teknik temu bual ini memudahkan pengkaji mendapatkan maklumat yang diperlukan.

Pemerhatian yang dilakukan oleh kumpulan pengkaji adalah dengan melihat gerak kerja syarikat atau pemain industri sepanjang tempoh kawalan pergerakan dilakukan oleh pihak Kerajaan Malaysia dan sehingga pada peringkat kebenaran beroperasi dengan SOP yang ditetapkan. Pengkaji mendapati terdapat beberapa syarikat yang mengambil peluang yang diberikan oleh pihak kerajaan. Namun, terdapat juga beberapa pekerja belakang tabir yang tidak lagi berkecimpung dalam dunia perfileman.

KEPUTUSAN DAN PERBINCANGAN

Usaha yang dilakukan oleh pihak kerajaan, NGO dan orang perseorangan dalam membantu individu terjejas sumber pendapatan akibat pandemik COVID-19 adalah suatu usaha baik dan wajar diteruskan. Usaha murni tersebut dapat membantu mereka yang terjejas, selain mampu berdiri sendiri dengan mengambil peluang yang diberikan di samping cuba mencipta peluang lain sama ada untuk diri sendiri mahupun untuk orang lain. Justeru, bagi melihat dan mengenal pasti bentuk bantuan yang diberikan sepanjang musim pandemik ini, berikut adalah beberapa bentuk bantuan dan seterusnya strategi yang harus diambil oleh pekerja belakang tabir dalam usaha keluar dari keperitan hidup.

INISIATIF KERAJAAN MEMBANTU INDUSTRI PERFILEMAN

Pelbagai usaha yang dimainkan oleh pihak kerajaan dalam memastikan mereka yang terjejas dapat dibantu. FINAS merupakan agensi kerajaan pusat bagi industri filem di Malaysia. FINAS berfungsi sebagai penggalak kepada pembangunan industri filem di Malaysia. Melalui FINAS juga dana atau geran akan disalurkan kepada pembikin-pembikin filem dan video bagi melahirkan karya-karya yang bermutu dan berdaya saing. Pelbagai usaha dilakukan untuk memartabatkan industri filem di Malaysia, antaranya mewujudkan Festival Filem Malaysia, Skim Wajib Tayang, bantuan insentif filem Malaysia dan banyak lagi. Namun, nasib pekerja belakang tabir dalam industri ini sedikit kurang diberi perhatian. Menurut Haris Hauzah (2019), masih terlalu ramai warga kerja filem di negara ini yang masih bergelumbang dalam dunia kemiskinan. Walaupun telah dijanjikan dengan pelbagai insentif seperti potongan gaji untuk caruman ke dalam Kumpulan Simpanan Pekerja (KWSP) dan Pertubuhan Keselamatan Sosial (Perkeso). Keadaan pandemik COVID-19 turut menambahkan kesukaran yang terpaksa dihadapi oleh pekerja belakang tabir dan syarikat produksi di Sabah khususnya. Inisiatif yang dilakukan FINAS sedikit sebanyak membantu produksi dan juga semua pekerja belakang tabir. Walaupun sebelum pandemik COVID-19 ini berlaku, keadaan atau nasib pekerja belakang tabir hanya terbela sedikit dan sentiasa bergantung dengan kerja harian (tawaran dari syarikat produksi) semata-mata. Sekiranya tiada tawaran diterima, secara tidak langsung mereka tidak memperoleh gaji. Hal ini demikian kerana gaji mereka bergantung dengan projek yang diperoleh dari syarikat dan juga bergantung dengan nasib sama ada syarikat memerlukan ataupun tidak. Justeru, keadaan pekerja

belakang tabir sememangnya amat sukar, tambahan di Sabah yang amat kurang persatuan yang membela nasib pekerja belakang tabir.

Pakej Rangsangan Industri Kreatif Malaysia (PRISMA) yang diperkenalkan pada tahun 2021 banyak membantu tenaga mahir industri filem bukan sahaja kepada pekerja belakang tabir, tetapi kepada mereka yang terlibat secara langsung dalam dunia perfileman. PRISMA adalah antara inisiatif jangka pendek yang diberikan oleh pihak kerajaan melalui Kementerian Komunikasi dan Multimedia Malaysia (KKMM) bagi membantu kelangsungan dan kelestarian penggiat dan pemain industri kreatif di Malaysia sejajar dengan pembudayaan norma baharu berikutan pandemik COVID-19 dan pematuhan kepada PKP yang dilaksanakan. Peruntukan sebanyak RM25 juta ini adalah khas untuk membantu penggiat seni yang terjejas sepanjang pandemik COVID-19. Pelbagai program ditawarkan dengan menyasarkan kepada kumpulan penggiat industri filem di Malaysia, antaranya seperti Dana Mikro: Pembangunan Idea/Skrip, Dana Mikro: Daya Kreatif dan Inisiatif, Borneo Pitch@Prisma DDKD dan Program Pelaksana Fasa 2. Kesemua bantuan dana ini banyak memberi peluang kepada semua lapisan pekerja industri kreatif di Malaysia dan di Sabah khususnya.

Selain itu, kerajaan juga menyediakan bantuan melalui FINAS. Menurut Zaidi Mohamad (2021), FINAS telah membuka peluang kepada artis dan kru produksi untuk menerokai sektor e-dagang. Kolaborasi antara FINAS dan Koperasi Al-Najah yang dimeterai pada 8 April 2022 menyaksikan 30 anak seni termasuk pekerja belakang tabir menceburi bidang keusahawanan melalui platform e-dagang secara percuma. Hal ini sekali gus memberikan peluang pendapatan lain kepada pekerja belakang tabir atau penggiat industri filem tempatan. Selain itu, FINAS turut membantu penggiat industri filem melalui Pelan Langkah Segera Ekonomi Industri Kreatif (PELAKSANA) yang dilancarkan pada Julai 2020 bagi memperkasa semula industri kreatif yang kebanyakannya terjejas akibat pandemik. Seterusnya, FINAS juga memperkenalkan Program Peningkatan Kapasiti Industri Kreatif Malaysia (MyCAP) iaitu inisiatif pengumpulan data menyeluruh berkaitan industri kreatif tempatan. Berikut merupakan bantuan yang telah dilaksanakan oleh pihak kerajaan dalam membantu penggiat industri di Malaysia dan di Sabah khususnya.

Rajah 2 Infografik bantuan dari pihak kerajaan.

Sumber: <https://www.kkmm.gov.my/en/awam/prisma>

Menerusi PRISMA, 9 ribu penggiat industri kreatif mendapat manfaat dan ia turut mewujudkan sekurang-kurangnya 40 ribu peluang pekerjaan membabitkan peruntukan bernilai RM89.2 juta. Walaupun hanya strategi atau pelan jangka pendek, ia banyak membantu kalangan penggiat industri filem di Malaysia. Selain PRISMA, kerajaan juga menawarkan bantuan menerusi FIMI atau Insentif Penerbitan Filem di Malaysia. Ia memfokuskan kepada penerbitan filem di Malaysia. Selain itu, antara objektif utamanya dilancarkan adalah untuk membantu penggiat industri dan juga menambah peluang

pekerjaan kepada para artis dan krew tempatan sepanjang ekosistem industri kandungan kreatif bergerak. Bantuan lain dari FINAS juga adalah membangunkan industri kreatif di Sarawak, Borneo khususnya (Sarawak dan Sabah). Bantuan Dana Kandungan Digital (DKD) telah membuka peluang kepada ramai penggiat industri filem di Borneo. Sebanyak 2.7 juta telah diperuntukkan dalam pembangunan industri filem tersebut. Menurut Mohammad Rizal (2022), bantuan tersebut telah membuka peluang pekerjaan kepada anak-anak tempatan. Sebanyak 655 peluang pekerjaan telah ditawarkan kepada pemain industri produksi di seluruh Borneo. MyCAP atau Program Peningkatan Kapasiti Kreatif Malaysia menjadi antara langkah penting dalam pembangunan industri kreatif di Malaysia khasnya Sabah. Terdapat ramai dalam kalangan penggiat industri memperoleh bantuan ini. Ia sedikit sebanyak memberikan nafas lega kepada pemain industri di Sabah.

Pakej Perlindungan Rakyat dan Pemulihan Ekonomi atau PEMULIH merupakan bantuan daripada pihak kerajaan kepada semua lapisan masyarakat. Tidak terkecuali pemain industri filem di Malaysia dan khususnya di Sabah. Menerusi PEMULIH, penggiat seni turut mendapat peluang di mana peruntukan sebanyak RM100 juta diberikan bagi menyokong industri kreatif yang terjejas akibat pandemik. Selain itu, ia juga menawarkan caruman perlindungan di bawah Pertubuhan Keselamatan Sosial atau PERKESO. Perlindungan ini amat penting kepada semua penggiat industri filem. Ia mampu memberikan perlindungan keselamatan sosial kepada pekerja dan tanggungannya menerusi skim-skim perlindungan yang telah diperkenalkan oleh pihak PERKESO. Selain itu, Ketua Pegawai Eksekutif Cendana, Izan Satrina Mohd Sallehuddin melalui Ridzuan (2020) menyatakan bahawa peruntukan sebanyak RM15 juta oleh pihak kerajaan membuktikan keluhan warga seni dan krew balik tabir mendapat perhatian kerajaan bagi melaksanakan pelbagai program kesenian dan kebudayaan. Ia memberi manfaat kepada lebih 5,000 orang warga penggiat seni dan krew balik tabir.

Menerusi pemerhatian pengkaji dengan melakukan sesi temu bual kepada beberapa pekerja belakang tabir, mendapati bahawa gaji yang ditawarkan adalah berbeza sedikit dengan gaji yang ditawarkan di Semenanjung Malaysia. Selain itu, bayaran gaji yang tidak tepat pada masa seperti dalam perjanjian antara syarikat dengan pekerja juga menyebabkan keadaan pekerja belakang tabir lebih tertekan. Seharusnya keadaan ini tidak berlaku kerana pihak Radio Televisyen Malaysia (RTM) atau stesen TV swasta telah memberikan bayaran pendahuluan sebelum memulakan sesuatu projek. Justeru, gaji pelakon dan gaji pekerja belakang tabir menjadi keutamaan di sesebuah syarikat produksi. Namun begitu, terdapat juga syarikat produksi di Sabah yang terkesan dengan keadaan semasa dan hanya bergantung harap dengan bayaran penuh dari stesen televisyen. Lebih-lebih lagi dalam keadaan sekarang yang terpaksa berhadapan dengan pandemik COVID-19.

Justeru, strategi meningkatkan ekonomi dalam kalangan pekerja belakang tabir serta produksi di Sabah perlu dikukuhkan bagi membantu golongan tersebut. Selain menghasilkan video secara berkumpulan dalam produksi, setiap pekerja belakang tabir perlu memiliki kemahiran dalam menjana pendapatan sendiri agar bergantung dalam pembikinan sesebuah video atau filem sahaja. Dengan itu, ia mampu membantu mereka dalam keadaan yang sukar seperti yang telah dilalui semasa PKP Mac 2020. Selain itu, saranan untuk caruman KWSP serta PERKESO juga mampu membantu mereka dalam keadaan sukar. Menurut Mohd Helmi Irwandi Mohd Nor (2019) menerusi kenyataan Jurey Latif, caruman KWSP diperjuangkan dan mereka mahukan kenaikan bayaran drama daripada stesen televisyen. Namun menurut Hanisah Selamat (2019), menerusi kenyataan Hans Isaac, pelaksanaan caruman KWSP akan bermula pada awal Januari 2020, selaras dengan Akta FINAS 1981 (Akta 244) yang membenarkan ia direalisasikan. Namun, sehingga kini nasib pekerja belakang tabir tidak terbela ditambah dengan pelaksanaan PKP yang kerap diumumkan oleh kerajaan akibat pandemik COVID-19.

Bukan sahaja pekerja belakang tabir, namun ramai rakyat yang tertekan dan menghadapi kesukaran dalam kelangsungan hidup. Seterusnya menurut Serimah Mohd Sallehuddin (2020) menerusi kenyataan Mohd Aizad Mohd Rosli, Perintah Kawalan Pergerakan menyebabkan penggambaran terpaksa dibatalkan, menyebabkan dia tidak bekerja tambahan pula KWSP tiada. Keadaan ini menyukarkan mereka yang telah mempunyai keluarga dan anak-anak yang masih kecil. Syafil Syazwan Jefri (2020) melalui kenyataan Shuhaimi Lua pula menyarankan agar pihak kerajaan melihat dan merancang sesuatu untuk golongan penggiat seni tanah air serta mereka yang bekerja di belakang tabir. FINAS mengambil langkah mengumumkan bantuan geran kepada penggiat industri kreatif di Malaysia. Ramai dalam kalangan pembikin filem dan video berjaya memperoleh geran yang ditawarkan.

KWSP untuk warga industri perfileman bermula pada tahun 2020. Hal ini jelas dilihat menerusi kenyataan yang dikeluarkan oleh pihak KWSP sendiri. Menurut Ketua Pegawai Eksekutif (CEO) FINAS, Profesor Dr. Md Nasir Ibrahim melalui Fatin Farhana Ariffin (2022), seramai 886 individu atau 0.45 peratus daripada penggiat seni mencarum di bawah skim i-saraan kendalian KWSP. Menurutnya lagi, FINAS juga akan mencari jalan penyelesaian jangka panjang dalam membantu penggiat seni yang dilihat sangat kurang mencarum KWSP. Selain itu, bagi membantu penggiat seni juga, caruman dalam i-saraan juga akan menerima insentif kerajaan sebanyak 15 peratus berdasarkan jumlah caruman individu setahun sehingga RM250 setahun. Ia dapat membantu golongan ini pada masa mendatang. Usaha seterusnya ditambah dengan isu royalti yang diketengahkan oleh Perdana Menteri Datuk Seri Ismail Sabri Yaakob. Isu ini dibangkitkan dan diteruskan kepada semua pembikin filem. Menurut Zed Zaidi menerusi Hanisah (2022), terdapat banyak bantuan yang telah diberikan oleh pihak kerajaan seperti PERKESO, PPR atau Projek Perumahan Rakyat untuk semua penggiat industri filem dan memberikan royalti kepada semua penggiat ke atas terbitan yang telah dilakukan. Dalam masa sama, Perdana Menteri turut meluluskan peruntukan sebanyak RM100 ribu untuk Tabung Khas Pembangunan Industri Filem. Ia bertujuan untuk membantu insan seni yang hilang mata pencarian akibat bencana atau hilang upaya bekerja. Selain itu, ia juga untuk meringankan beban insan seni ketika kecemasan seperti bencana alam banjir atau situasi pandemik.

Menurut informan pertama (2021), bantuan yang diberikan oleh pihak kerajaan adalah antara langkah yang terbaik dalam membantu semua lapisan penggiat industri filem di Malaysia, khususnya di Sabah. Walaupun begitu, masih terdapat beberapa kru, terutama pekerja belakang tabir yang tidak dapat meneruskan pekerjaan disebabkan terhadnya kerja-kerja sebagai pekerja belakang tabir berikutan perintah kawalan keselamatan yang masih dilaksanakan oleh pihak kerajaan bagi mengehadkan pergerakan untuk mengelak penyebaran virus COVID-19. Informan kedua (2021) pula menyatakan bahawa bantuan yang diperkenalkan oleh pihak kerajaan sedikit sebanyak membantu mereka untuk memperoleh sumber pendapatan. Hal ini demikian kerana syarikat produksi yang dilantik atau yang mendapat bantuan tersebut turut memanggil mereka untuk Bersama-sama menghasilkan produk karya yang diingini oleh stesen televisyen. Selain itu, informan 4 (2022) menyatakan bahawa pengenalan PEMULIH telah memberikan peluang kepada mereka untuk menghasilkan karya sekali gus menjadi sumber pendapatan mereka kerana informan 4 adalah bekerja secara individu tanpa terikat dengan mana-mana syarikat atau produksi tempatan. Justeru, pengenalan PEMULIH oleh FINAS merupakan salah satu bentuk bantuan yang menyeluruh dan mampu dinikmati oleh semua lapisan penggiat filem di Malaysia mahupun di Sabah. Program ini, mampu memberikan sumber pendapatan di samping memberikan peluang untuk mereka berkarya pada musim pandemik.

INISIATIF PERTUBUHAN BUKAN KERAJAAN (NGO) DAN INDIVIDU

Pekerja belakang tabir adalah mereka yang terdiri daripada tenaga pekerja yang menyokong sesebuah penggambaran. Antaranya adalah pengarah, penolong pengarah, jurukamera, juruaudio, bahagian kreatif, bahagian lampu, kesinambungan dan jurusolek serta beberapa individu lain lagi. Golongan ini mendapat kesan langsung kerana pekerjaan mereka adalah berasaskan kepada keadaan semasa yang menuntut mereka menghasilkan karya baharu. Bagi sesetengah penggiat seni, mereka beruntung kerana hasil kerja mereka boleh diletakkan dan dijual dalam medium dalam talian. Sebagai contoh, penyanyi atau pemuzik boleh memuat naik hasil karya mereka ke dalam *platform streaming* muzik, manakala pengacara boleh mengemudikan rancangan sendiri secara langsung dari rumah mereka melalui media sosial. Sayangnya, tidak semua penggiat seni mempunyai peluang sebegitu. Pelbagai pakej diperkenalkan oleh kerajaan, namun ia disusuli dengan polisi tertentu agar golongan sasar dapat menerima bantuan. Namun begitu, tidak semua penggiat seni yang berjaya memohon bantuan tersebut, lebih-lebih lagi bagi mereka yang bekerja secara *freelance* dan tidak mempunyai slip gaji dan hal ini menyukarkan mereka dalam menuntut bantuan. Apa yang penting adalah mereka yang terlibat dalam industri filem seharusnya berdaftar dengan pertubuhan seperti PROFIMA, FDAM atau PERKHAS bagi membantu mereka untuk mendapatkan apa sahaja bantuan yang diumumkan oleh pihak kerajaan.

Walaupun banyak subsidi atau bantuan yang diberikan oleh pihak kerajaan kepada lapisan penggiat industri filem tempatan, tetapi terdapat juga bantuan NGO dan badan perseorangan memberikan bantuan kepada semua rakan industri perfileman. Menurut Shuhaimi (2020) melalui Syafil Syazwan, Persatuan Pekerja Profesional Filem Malaysia (PROFIMA) dan Persatuan Pengarah Filem Malaysia (FDAM) mengadakan kutipan derma kilat dan memberikan bantuan barangan keperluan harian kepada ahli. Seterusnya melalui kerjasama PROFIMA dan Pertubuhan Khairat Anak Seni Malaysia (PERKHAS) berjaya mengumpul sumbangan sekitar RM1 juta dan daripada itu sumbangan barangan keperluan asas dapat disalurkan kepada 1,000 keluarga pelbagai komuniti termasuk ahli mereka.

Zaidi dan Fatin (2021) turut menyatakan bahawa pemilik Pencil Picture & Records memberi bantuan peribadi kepada beberapa kru yang terdesak akibat terputus mata pencarian. Tambahan semasa pandemik melanda penggambaran yang dilakukan agak terhad masa dan lokasi menyebabkan kru tidak memperoleh gaji. Dalam pada itu, terdapat juga kru yang kurang bernasib baik kerana bekerja secara *freelance* atau dibayar mengikut projek. Ghaz Abu Bakar yang merupakan Presiden Pertubuhan Kandungan Kreatif Digital Malaysia (DCAM) turut memberikan bantuan secara peribadi kepada pekerja belakang tabir. Selain itu, Johan atau nama penuhnya Mohd Yazid Lim bin Mohamad Aziz dan isterinya turut membantu pekerja belakang tabir yang berhadapan dengan kesempitan hidup akibat pandemik. Artis lain seperti Altimet atau nama sebenarnya Syed Ahmad Syed Abdul Rahman turut memberikan bantuan kepada masyarakat dan pekerja belakang tabir.

Informan ketiga (2021) menyatakan keperitannya dalam menghadapi pandemik. Hal ini demikian kerana sumber pendapatan yang hanya bergantung dengan kerja-kerja belakang tabir telah menyebabkan dia kehilangan sumber pendapatan. Sekatan sepanjang PKP menyebabkan dirinya hilang sumber pendapatan dan beralih kepada perniagaan secara kecil-kecilan. Disebabkan oleh pandemik COVID-19 dia telah beralih kepada bidang yang tidak pernah terfikir untuk dilakukan. Jualan dalam talian menjadi salah satu alternatif yang terpaksa dilakukan untuk meneruskan kelangsungan hidup. Menurutnya lagi, bayaran untuk kerja-kerja yang telah selesai dibuat masih belum diterima dari pihak penerbit. Keadaan ini menambahkan beban kepada kru produksi yang melakukan kerja secara *freelancer*.

Seterusnya menurut informan kelima (2021) sebagai penerbit, banyak perkara yang perlu diberi perhatian, terutama yang melibatkan pekerja belakang tabir yang sememangnya terlibat sama dalam apa jua yang dilaksanakan oleh syarikat. Berikut merupakan kenyataan ringkas informan berkaitan usaha membantu pekerja belakang tabir.

“Berkaitan dengan insentiflah, sebenarnya insentif ni sudah lama kita bincang dalam persatuan termasuk EPF itu memang perlu, termasuk SOCSO sebab selama ini sebab kita ini *one off* lah, contoh macam kita buat telemovie, telemovie ni tujuh hari, bila kita buat satu SOCSO dengan ini, kadang-kadang SOCSO eh kenapa tujuh hari ni takkan lah ada insuran, jadi biasanya kalau saya lah sendiri saya wujudkan insurans berkelompok untuk tujuh hari saja, saya ambil keputusan tidak ambil SOCSO lah, berkaitan dengan EPF ni, EPF ni memang sudah ada perundingan, sudah lulus perlu kita bagi dengan inilah bergantung kepada gaji dia contoh macam gaji dia seribu kita potonglah berapa peratus, kita bayar berapa persen kita carum dengan EPF.”

Justeru, bantuan dan sokongan dari pihak penerbit juga adalah salah satu usaha yang mampu membantu pekerja belakang tabir dan turut menjadi individu penting dalam mewujudkan peluang kerjaya. Selain itu, ia turut membantu pihak kerajaan dalam usaha membantu penggiat industri di Sabah secara khususnya.

KESIMPULAN

Dalam keadaan sekarang, semua pihak harus memainkan peranan masing-masing bagi tujuan yang sama. Bantuan pihak kerajaan adalah hanya salah satu jalan keluar yang ada dan perlu digunakan sebaiknya. Namun, perlu diingat bahawa dalam sumber yang terhad, industri kreatif harus meneroka pendekatan sendiri. Selain itu, kesemua penggiat haruslah bersatu dan saling menyokong dalam kesusahan dan mencari kaedah baharu dalam berkarya. Penggiat filem seharusnya kreatif dalam apa jua yang dihadapi. Kehadiran COVID-19 menjejaskan industri filem. Namun, penggiatnya harus membuktikan bahawa virus ini tidak akan menjejaskan semangat dan daya juang mereka sebagai pengkarya.

Walaupun COVID-19 telah memberi kesan mendalam terhadap kerjaya seorang pekerja belakang tabir dalam bidang perfileman, ditambah dengan PKP yang dilakukan pihak kerajaan sekali gus menyebabkan ramai individu telah kehilangan pekerjaan sama ada terpaksa berhenti kerja, diberikan cuti serta-merta ataupun diberhentikan. Pekerja yang diberhentikan adalah bukan disebabkan masalah komitmen dalam kerja tetapi disebabkan majikan yang terpaksa mengambil tindakan tersebut untuk memberhentikannya demi mengurangkan kerugian atau menjimatkan kos ataupun adanya juga majikan yang terpaksa gulung tikar disebabkan ketiadaan sumber pendapatan. Selepas Perintah Kawalan Pergerakan Pemulihan (PKPP) masih menimbulkan masalah ketiadaan sumber pendapatan, apatah lagi pekerja belakang tabir yang bekerja seperti kais pagi makan pagi, kais petang makan petang. Jika bekerja, baharulah adanya gaji atau pendapatan. Situasi ini menyebabkan ramai pekerja belakang tabir yang mengalami desakan hidup. Justeru, mereka mengharap bantuan penuh pihak kerajaan atau NGO dan juga rakan penggiat industri.

Pengurusan kerjaya yang baik mampu mengelakkan individu atau pekerja daripada mengalami masalah tekanan perasaan yang boleh mengakibatkan gangguan fizikal dan mental. Peluang yang diberikan oleh pihak kerajaan harus dimanfaatkan oleh semua pekerja belakang tabir, selain dari

usaha sendiri untuk menjana pendapatan tanpa bergantung dengan kerja-kerja kreatif. Justeru, selain bekerja sebagai pekerja belakang tabir, individu itu harus mempunyai kelebihan lain sebagai langkah atau cabang lain yang mampu membantu individu tersebut menghadapi sebarang bentuk ancaman.

RUJUKAN

- Abdul Rashid Aziz. (2020). Pengangguran dalam kalangan tenaga kerja semasa wabak COVID-19. *Malaysia Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 5 (11), 1-9.
- Ahmad Fadhli Ab Wahab. (2021). Pekerja filem dan isu bayaran dalam industri filem Malaysia. *Malaysian Journal of Media Studies*, 23 (2), 17-38.
- Epstein, A. (2020). Coronavirus is pushing an already vulnerable film industry closer to the edge. *Quartz*, 9 (2), 16-22.
- Fatin Farhana Ariffin. (2020). Jaminan kelangsungan hidup penggiat seni. *Berita Harian Online*. <https://www.bharian.com.my/hiburan/selebri/2022/05/960907/jaminan-kelangsungan-hidup-penggiat-seni>
- Fatin Farhana Ariffin. (2020). Covid-19: Tailong gusar masa depan industri seni. *Berita Harian*. Hiburan. 20 Mei 2020.
- Haris Hauzah. (26 November 2019). Sebelum FINAS dilanda malang ganda lima. Dilayari daripada <https://www.malaysiakini.com/hiburan/501242>
- Haris Hauzah. (5 September 2019). Meratapi nasib pekerja filem yang masih 'terjajah'. *Malaysiakini* Dilayari daripada <https://www.malaysiakini.com/hiburan/490731>
- Kementerian Sumber Manusia. (2021). Jabatan Tenaga Kerja. Dilayari daripada <https://jtksm.mohr.gov.my/ms/carian-popular/88-orang-awam/685-aduan-buruh>.
- Mohammad Rizal. (2022). FINAS gerak industry kreatif di Sarawak. Dilayari daripada <https://www.utusansarawak.com.my/?p=34427>
- Mudassar Hussain Shah, Muhammad Yaqoub & Zhang Jing Wu. (2020). Post pandemic impacts of Covid-19 on film industry worldwide and in China. *Global Media Journal – Pakistan Edition*, XII (2).
- Nur Asyikin Mayudin. (2017). Pekerja Belakang Tabir Perlu Tambah Ilmu. Dilayari daripada <https://www.mstar.com.my/spotlight/hiburan/2017/10/03/anugerah-profima>
- Serimah Mohd Sallehuddin. (4 Jun 2020). Pierre kecewa. Dilayari daripada <https://www.bharian.com.my/hiburan/selebri/2020/06/696109/pierre-kecewa>
- Serimah Mohd Sallehuddin. (2021). FINAS komited bantu persatuan tingkat kemahiran penggiat seni. Dilayari daripada <https://www.bharian.com.my/hiburan/selebri/2021/03/800402/finas-komited-bantu-persatuan-tingkat-kemahiran-penggiat-seni>
- Zaidi Mohamad. (2021). Siapa layak dapat peruntukan penggiat seni? Dilayari daripada <https://www.bharian.com.my/hiburan/selebri/2021/07/835679/siapa-layak-dapat-peruntukan-penggiat-seni>.
- Zaidi & Fatin. (2021). FINAS buka peluang artis, kru teroka e-dagang. Dilayari daripada <https://www.bharian.com.my/hiburan/selebri/2021/04/807388/finas-buka-peluang-artis-kru-teroka-e-dagang>.

Informan

Bil	Nama	Umur	Jawatan	Alamat
1	Encik Mohd Lopes bin Mohd Asri	32	Audioman	No 1-2-1B, 2nd Floor, Block B, Kolam Centre Phase 2, Jalan Lintas Luyang, 88300, Kota Kinabalu Sabah
2	Encik Sugiawajaya Anton	33	Jurugambar	Hse No.33 Lot 87, Lorong Kingfisher Sulaman 3a, Taman Kingfisher Sulaman Ph2b 88450 Kota Kinabalu Sabah
3	Encik Abdul Malik bin Basil	31	Lightingman	No 143 B Kampung Jawa, Jalan Guru, 91000 Tawau, Sabah
4	Encik Muhamad Faizan Deraman	29	Propman	H 3-1 1/F Block H University Condo Apartment Jln Sulaman Menggatal 88450 Kota Kinabalu, Sabah
5	Tuan Haji Moktar Paduai	57	Executive Producer	Rimatajam Sdn Bhd V.22, Muhibbah Raya, Fasa 1, KM6, Jalan Kuhara, 91000 Tawau, Sabah